

Hogeschool van Amsterdam

Aandacht voor homoseksualiteit in het onderwijs

Kamiel Koops

Lectoraat Youth Spot

November 2013

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
2.	Wat gebeurt er al?	3
	2.1 Aandacht binnen onderwijs	
	2.2 Trainen van docenten	
3.	Wat is gewenst?	6
	3.1 Klankbordgroep	
	3.2 Delen van werkvormen	
4.	Proces	7
5.	Achtergrond dialoogproject	8

1. Inleiding

Seksuele diversiteit (homoseksualiteit) is vaak een onzichtbaar aandachtsgebied binnen het jongerenwerk en de jeugdhulpverlening. “We komen ze niet tegen in het veld” is een veel gehoorde uitspraak. Aangezien 10% van alle jongeren LHBT is¹, lijkt dat onwaarschijnlijk.

Hoewel de sociale acceptatie van homoseksualiteit al enkele jaren toeneemt ten opzichte van vorige jaren² (onderzoek van Sociaal en Cultureel Planbureau onder bevolking Nederland 16+), laat de houding van jongeren soms nog te wensen over. Vooral tieners (11-17 jaar), jongeren met een migratie en/of gelovige achtergrond en lager opgeleide jongeren accepteren homoseksualiteit minder.^{3,4,5} Algemeen genomen is dit juist de groep waarmee het jongerenwerk te maken heeft.

Homogereleerde geweldsincidenten zijn daarbij, ondanks de stijgende sociale acceptatie van homoseksualiteit, de afgelopen jaren alleen maar toegenomen. In 2009 waren er in Amsterdam totaal 371 meldingen van homogereleerde incidenten, in 2010 waren dit er 487 en in 2012 564 (waarbij ook nog opgemerkt kan worden dat het werkelijke aantal waarschijnlijker hoger ligt, omdat een deel geen melding maakt).⁶ Uit het onderzoek *Als ze maar van me afblijven* van de UvA blijkt dat daders van homogeweld vaak jong zijn. Juist in de leeftijd dat jongeren zich op seksueel gebied ontwikkelen, staan ze veelal negatief ten opzichte van homoseksualiteit.⁷

Jongerenwerk en andere sociale interventies gericht op jongeren hebben te maken met homovijandigheid. Ook zijn het gelegenheden waar homovijandig gedrag onder jongeren kan worden aangepakt en de sociale acceptatie van homoseksualiteit kan worden vergroot. Van sociale professionals vraagt dit dat zij alert zijn op homovijandigheid en zijn toegerust om toe te werken naar een grotere sociale acceptatie van homoseksualiteit.

Bij het Domein Maatschappij en Recht van de Hogeschool van Amsterdam worden binnen de sociaal agogische opleidingen studenten opgeleid tot sociale professionals die onder andere met jongeren gaan werken. Deze toekomstige sociale professionals moeten de vaardigheden hebben om weerstand te bieden aan homovijandigheid in een multiculturele context en te kunnen toewerken naar een grotere acceptatie van homoseksualiteit. Hiervoor is het nodig hen binnen de opleiding de vaardigheden aan te reiken homoseksualiteit bespreekbaar te maken.

Daarnaast heeft het Domein Maatschappij en Recht een multiculturele studenten populatie, waarvan voor een deel seksuele diversiteit vanuit de eigen achtergrond een taboe is. Deze groep moet de gelegenheid hebben om een goede (professionele) beroepshouding te ontwikkelen omtrent seksuele diversiteit en met name homoseksualiteit. Het onderwijs kan hen deze gelegenheid bieden.

¹ Wikipedia

² Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013

³ Health Behaviour in Schoolaged Children (hbsc), 2009

⁴ Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013

⁵ Seks onder je 25^e, 2012

⁶ Volgens het Roze in Blauw netwerk van de politie van Amsterdam

⁷ *Als ze maar van me afblijven*: Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam, 2008

De Dienst Maatschappelijk Ontwikkeling van Amsterdam en de stadsdelen hebben het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen het jongerenwerk tot speerpunt benoemd. Youth Spot heeft de opdracht gekregen om de aandacht voor homoseksualiteit in het jongerenwerk en de aansluitende opleidingen te verankeren met het dialoogproject "Homoseksualiteit Verankerd".

Het thema homoseksualiteit heeft de aandacht binnen het domein Maatschappij & Recht. Uit inventarisatie bij de opleidingen blijkt dat er al veel gebeurt om het thema homoseksualiteit bespreekbaar te maken en onder de aandacht te brengen en dat een deel nog in ontwikkeling is. Domeinbreed is er vooral behoefte aan uitwisseling van ervaringen en visie binnen een terugkerende gelegenheid.

Het actieplan *Aandacht voor homoseksualiteit* is bedoeld voor docenten, onderwijsmedewerkers en hun management. Het biedt houvast voor het omgaan met homoseksualiteit in de uitvoering van je werk en doet suggesties voor het creëren van structurele aandacht voor seksuele diversiteit binnen de opleiding. Het zal per opleiding en situatie verschillen welke onderdelen relevant en haalbaar zijn. De ene opleiding heeft al meer aandacht voor het onderwerp dan de andere. Het idee van dit actieplan is dan ook dat je zelf de keuze maakt welke onderdelen je wel of niet inzet.

Aandacht voor homoseksualiteit is één van de concrete producten van het dialoogproject. Naast het onderwijs is met het jongerenwerk in Amsterdam een actieplan ontwikkeld om aandacht voor homoseksualiteit te borgen. Aanvullend aan dat actieplan wordt een toolkit met bruikbare werkvormen om homoseksualiteit bespreekbaar te maken ontwikkeld. Daarnaast zijn in 2012 69 jongerenwerkers in Amsterdam getraind homoseksualiteit bespreekbaar te maken.

Leeswijzer:

Eerst wordt er op basis van informatie opleidingsmanagers en betrokken docenten/onderwijsmedewerkers geschetst wat er al gebeurt binnen de sociaal agogische opleidingen om het thema homoseksualiteit onder de aandacht te brengen en houden. Daarna wordt besproken wat er nog nodig is en hoe dit gerealiseerd kan worden. Als laatste wordt inzicht gegeven in de totstandkoming en de achtergrond van dit plan.

In dit actieplan wordt bewust van 'homoseksualiteit' besproken en niet van seksuele diversiteit. In principe kun je ook de term seksuele diversiteit gebruiken als je dat prettiger vindt. Belangrijk is daarbij wel dat er dan op wordt gelet dat homoseksualiteit in het bijzonder niet wordt overgeslagen. Omdat de begrippen 'homoseksueel' en 'homoseksualiteit' vaak meer weerstand oproepen dan bijvoorbeeld 'lesbiennes' en 'seksuele diversiteit', is het juist belangrijk om dit bewust te benoemen. Vandaar dat er in dit plan gekozen is de term 'homoseksualiteit' te gebruiken.

2. Wat gebeurt er al?

Het Domein Maatschappij en Recht biedt 7 opleidingen aan. Binnen de sociaal agogische opleidingen komt het thema homoseksualiteit momenteel op twee manieren aan bod.

a. Aandacht binnen onderwijs

Binnen de opleidingen wordt op uiteenlopende wijze aandacht besteed aan het thema homoseksualiteit. Een inventarisatie onder de opleidingen met de vragen wat er al gebeurt binnen de opleidingen en wat er nog nodig is om het onderwerp aan bod te laten komen, laat het volgende zien per opleiding:

	Onderdeel van vak / kan aan bod komen	Eigen vak	Onderdeel van breder(e) leerlijn binnen onderwijs	Overig	Vanuit opleiding nog nodig
SPH	<ul style="list-style-type: none"> -Diversiteit socialisatie in jaar 1 en 2. -Gaat rol spelen in het programma over Veiligheid (dat over seksualiteit gaat) -Kan aan bod komen bij SLB, Stagebegeleiding en Supervisie 		<ul style="list-style-type: none"> -Onderdeel van programma's met thema diversiteit (een aspect). 	<ul style="list-style-type: none"> -Klimaat is veilig bij SPH (voorbeeld jongen die meisje wil zijn en dit openlijk in de klas bespreekt). -Gestart met een groep diversiteit. Gaan kijken hoe diversiteit als lijn door de jaren heen ontwikkeld kan worden. 	<ul style="list-style-type: none"> -Thema behoeft geen extra, specifieke aandacht, omdat het als onderdeel van verscheidenheid al aan bod komt. -Vanwege overvloed aan belangrijke thema's die aandacht verdienen, lastig prioriteit te stellen. -Het vertalen naar competenties (daaraan koppelen).
MWD	<ul style="list-style-type: none"> -Komt aan bod bij: Vak 'Taboes en veiligheid', Vak 'seksualiteit en hulpverlening', Minor 'Diversiteit in de stad', hoorcolleges programma VT1. -Onderdeel van programma Diversiteit -Het thema wordt daarnaast zeker ook besproken in de overige programma's. 		<ul style="list-style-type: none"> -Onderdeel van kaleidoscopische diversiteit 	<ul style="list-style-type: none"> -Ontwikkelen van een diversiteitscheck -Daarna plan opstellen om docenten en vervolgens studenten te trainen in het hebben van een vruchtbare dialoog over diversiteitsdenken en een gemeenschappelijke visie te vormen 	
SJD	<ul style="list-style-type: none"> -Training omgaan met diversiteit in jaar 1. -Elk blok communicatietraining met specifiek thema in de eerste 2 jaar. -Methodische werkbegeleiding in 3^e jaar, begeleidde intervisie 		<ul style="list-style-type: none"> -In onze opleiding is de seksuele geaardheid in die zin geen apart onderwerp, maar valt het onder het palet van diversiteitsaspecten zoals leeftijd, levensfase, religie, 	<ul style="list-style-type: none"> -Belangrijk om het bespreekbaar te maken bij jongeren met aversie tegen homoseksualiteit, je hoeft het niet met elkaar eens te zijn, maar wel elkaars mening respecteren. 	<ul style="list-style-type: none"> -Alle docenten, en niet alleen een selecte groep, te trainen op bewustwording t.a.v. diversiteit bij zichzelf, studenten en de doelgroep waar studenten uiteindelijk mee gaan werken, inclusief expliciete aandacht voor de seksuele identiteit.

	<p>waarin studenten casuïstiek inbrengen uit het stagejaar en hierop reflecteren.</p> <p>-Deskundigheidsbevordering onder communicatiemedewerkers</p>		<p>afkomst etc.</p> <p>Diversiteit moet in de hele opleiding terug komen, bij elk vak omdat je studenten tot professionals opleidt die gaan werken in de grote stad.</p>	<p>Als professional moet je ermee om kunnen gaan.</p>	
TP	<p>-Aandacht voor diversiteit en specifiek homoseksualiteit bij de verplichte vakken ontwikkelingspsychologie, culturele diversiteit, en sociale psychologie (jaar 1), filosofie, religie en psychologie (jaar 2)</p> <p>-Bij het verplichte vak gespreksvaardigheden taboes bespreken, waaronder homoseksualiteit.</p>		<p>-We werken goed aan bewustwording van seksuele verschillen, en proberen heel erg ruimte voor diversiteit door tolerantie te waarborgen (met name in jaar 1).</p> <p>-Als extra competentie "omgaan met diversiteit" ingezet</p>	<p>-Studenten aanspreken in les op negatieve homogereleerde uitingen</p> <p>-Openheid binnen team en onder studenten over seksuele geaardheid. Geen sprake van worsteling.</p>	<p>-Extra ruimte voor bespreken van persoonlijke verschillen in visie/ gevoel/ houding t.o.v. homoseksualiteit.</p> <p>-Meer focus op het leren afstemmen van vaardigheden op diverse ander en daarbij expliciet aandacht voor homoseksualiteit.</p> <p>-Bij project 4 of bij SLB een reflectie vragen op de minderheidsgroep die ze in project onderzocht hebben. Dus had je vooroordelen t.o.v. deze groep, wat zijn de normen en waarden die je mee hebt gekregen over deze groep? Sta je nu in conflict met deze normen en waarden? Hoe kun je een middenweg vinden? etc. Maar ook breder: wat zijn jouw normen en waarden mbt de minderheidsgroepen die klasgenoten hebben onderzocht?</p>
CMV	<p>-Informeel in een aantal vakken (college diversiteit in 2^e en 3^e jaar, bij vak over maatschappelijke vraagstukken/ opvattingen)</p>	<p>-Vak "Homoseksualiteit en Religie."</p>	<p>-Onderdeel van diversiteit.</p>	<p>-Bij aannemen van docenten wordt gelet op (seksuele) diversiteit.</p> <p>-Belangrijk onderwerp expliciet te bespreken.</p> <p>-Contact met COC.</p>	<p>-Een vak als Genderbending, waarbij de stereotype man/vrouw rollen onder de loep worden genomen en aan thema's als religie, emancipatie, empowerment worden gekoppeld. Inclusief CMV handelingsmodellen.</p>

b. Docenten als trainers

Vier docenten van drie opleidingen zijn vanuit het Homoseksualiteit Verankerd geschoold als trainer van een dialoogmethode gericht op het bespreekbaar maken van homoseksualiteit onder jongeren. Het doel van het betrekken en trainen van docenten is die dialoogmethode over te dragen aan docenten in het Mbo en Hbo zodat studenten van sociaal agogische beroepen binnen hun beroepsopleiding kennismaken en vaardigheden ontwikkelen om te werken met het thema homoseksualiteit. Het is de verantwoordelijkheid van de opleidingen om deze doelstelling te behalen. De training en de ervaring in de praktijk bieden handvatten voor de docenten om de dialoogmethode in het onderwijs in te zetten.

Conclusie

Uit de inventarisatie kunnen we concluderen dat er aanzienlijk aandacht wordt besteed aan het thema homoseksualiteit. Wel is er behoefte is aan uitwisseling, verdieping en borging. Een aandachtspunt blijft ook dat het thema homoseksualiteit aparte aandacht krijgt. Het risico bestaat dat het thema verdwijnt onder de noemer 'diversiteit' of 'seksualiteit', zeker omdat zowel docenten als studenten de neiging kunnen hebben het voor sommigen taboe-onderwerp te omzeilen. Bij alle opleidingen wordt homoseksualiteit benaderd als onderdeel van 'diversiteit'. Omdat de begrippen 'homoseksueel' en 'homoseksualiteit' vaak meer weerstand oproepen dan bijvoorbeeld 'lesbiennes' en 'seksuele diversiteit', is het juist belangrijk om dit bewust te benoemen. In principe kan ook de term seksuele diversiteit gebruikt worden, zolang homoseksualiteit in het bijzonder niet wordt overgeslagen en mensen voor wie thema lastig vinden het niet kunnen negeren.

3. Wat is gewenst?

a. Klankbordgroep

Om het thema homoseksualiteit onder de aandacht te houden, is geopperd een klankbordgroep op te stellen voor betrokken docenten en andere geïnteresseerden. De klankbordgroep komt elk kwartaal samen bijvoorbeeld bij aanvang van elk blok.

Het doel van deze klankbordgroep is:

- Op de hoogte blijven van ontwikkelingen (binnen de lessen en het curriculum) bij andere opleidingen rondom het thema 'homoseksualiteit bespreekbaar maken'
- Inspiratie opdoen naar aanleiding van de ervaringen van anderen
- Knelpunten waar je tegenaan gelopen bent, bespreken en oplossingen zoeken hiervoor
- Het thema levend houden

Van elke klankbordgroep wordt een verslag gemaakt door één van de docenten. Dit om bij te kunnen houden wat de ontwikkeling is over de tijd heen wat betreft het bespreekbaar maken van homoseksualiteit en uitkomsten toegankelijk te maken voor derden. Dit actieplan met een eerste inventarisering van wat er al gebeurt binnen de opleidingen (zie 2.) kan als beginpunt dienen.

De bijeenkomsten van de klankbordgroep zijn openbaar en worden breed aangekondigd, zodat alle geïnteresseerden kunnen aansluiten. Een idee kan ook zijn om de verslagen van de klankbordgroep in een artikel in de domeinnieuwsbrief onder de aandacht te brengen. De klankbordgroep kan haar zichtbaarheid en toegankelijkheid voor andere geïnteresseerde docenten of onderwijsmedewerkers vergroten door een digitale omgeving te gebruiken voor het plannen van afspraken en het opslaan van verslagen en andere relevante documenten. De nieuw ingerichte DLWO leent zich hier goed voor.

b. Delen van werkvormen

Er is behoefte aan het delen van bruikbare werkvormen onderling om het thema homoseksualiteit bespreekbaar te maken.

Het idee is hierbij dat de betrokken docenten en andere geïnteresseerde docenten een werkdocument opstellen waarin zij werkvormen plaatsen die zij hebben gebruikt in de les om homoseksualiteit bespreekbaar te maken of die zij geschikt achten voor gebruik in de les. De bedoeling van dit werkdocument is dat iedere docent van de betrokken opleidingen dit document kan gebruiken om inspiratie op te doen en kan aanvullen met andere werkvormen. Zo ontstaat er domeinbreed een pakket met werkvormen die bruikbaar zijn in de les waar je uit kunt kiezen. Ook heb je de ervaring van de docent die het al gebruikt heeft om op terug te vallen en nog tips aan te vragen.

De toolkit voor jongerenwerkers die door Youth Spot ontwikkeld wordt (winter 2013), kan hiervoor als vertrekpunt dienen. Het werkdocument met werkvormen kan in een digitale omgeving beschikbaar zijn, bijvoorbeeld in de omgeving van de klankbordgroep.

4. Proces

Dit actieplan is het resultaat van een werkgroep van docenten aangevuld met gesprekken met opleidingsmanagers van de sociaal agogische opleidingen binnen het Domein Maatschappij en Recht van de Hogeschool van Amsterdam met als doel borging van het thema homoseksualiteit in de opleidingen.

De werkgroep is onderdeel van het dialoogproject “Homoseksualiteit Verankerd” dat door Youth Spot in opdracht van DMO Amsterdam wordt uitgevoerd. Youth Spot heeft de taak het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen het jongerenwerk en daarbij horende opleidingen (Mbo en Hbo) te verankeren. Dit gebeurt in samenwerking met jongerenwerkorganisaties en aan jongerenwerk gerelateerde opleidingen.

Tijdens twee bijeenkomsten met de werkgroep zijn ervaringen uitgewisseld en zijn de behoeftes van de verschillende opleidingen en docenten gepeild. In dit plan zijn deze verwerkt. Hoewel de bedoeling was dat er ook docenten van het ROC van Amsterdam en ROC Top zouden deelnemen aan de werkgroep, is dit vanwege tijdgebrek voor deze opleidingsinstituten niet mogelijk geweest. Wel heeft 1 Mbo-docent de train-de-trainer bijeenkomsten gevolgd. Handvatten om het thema bespreekbaar te maken zijn daarmee wel overgedragen.

Algemene indruk werkgroep

Het thema homoseksualiteit/seksuele diversiteit wordt door de werkgroep als belangrijk gezien. De werkgroep is dan ook van opvatting dat er binnen de opleidingen aandacht besteed moet worden aan het onderwerp. Docenten zijn enthousiast om dit te doen. Het uitwisselen van ervaringen onderling geeft energie en motiveert om met het thema bezig te zijn. Tegelijkertijd geven docenten aan dat er meerdere, belangrijke thema's zijn, wat maakt dat de aandacht in tijd beperkt kan zijn.

Binnen de werkgroep zijn ook op enkele vraagstukken niet direct sluitende antwoorden gevonden. Vragen als “Moet elke docent getraind worden homoseksualiteit bespreekbaar te maken?”, “Is het slim om in het eerste jaar aandacht te besteden aan homoseksualiteit ter bevordering van het bewustzijn of is het beter dit later te doen?”, “Moet je bespreekbaar maken van homoseksualiteit een vast onderdeel van het curriculum laten zijn en daarmee elke docent verplichten het onderwerp te behandelen of moet je deze beslissing bij de docent laten liggen?”. Dit zijn vragen die de wenselijkheid van een klankbordgroep goed illustreren, de klankbordgroep kan deze vragen goed oppakken.

5. Achtergrond dialoogproject

Het actieplan is onderdeel van het dialoogproject “Homoseksualiteit Verankerd”. Het totale project bestaat uit drie delen:

1. In het eerste deelproject is per stadsdeel het dialoogproject aangeboden aan jongerenwerkteams in Amsterdam. Dit heeft geresulteerd in 69 jongerenwerkers die via de dialoogmethode getraind zodat zij kunnen signaleren wat zich afspeelt in en rond het jongerencentrum op gebied van homoseksualiteit (coming out, pesterijen, verborgen hulpvragen, etc.) en beschikken zij over de vaardigheden om homovijandigheid te verminderen en homoseksualiteit bespreekbaar te maken. Om toekomstige jongerenwerkers ook in aanraking te laten komen met de dialoogmethode, zijn enkele docenten van de opleidingen van DMR getraind de dialoogtraining uit te voeren en zijn zij ingezet als trainer bij de dialoogtraining met jongerenwerkers. De docenten kunnen deze ervaring gebruiken in de opleiding van studenten.
2. In het tweede deelproject wordt de methodiek doorontwikkeld. Een onderdeel is een evaluatie van de training. Alle deelnemende jongerenwerkers hebben hiervoor een vragenlijst ingevuld. Momenteel worden de resultaten geanalyseerd. Daarnaast wordt een toolkit met relevante werkvormen ontwikkeld voor jongerenwerkers die zij kunnen inzetten om in het contact met jongeren homoseksualiteit bespreekbaar te maken.
3. In het derde deelproject wordt aandacht besteed aan de borging van homoseksualiteit binnen het jongerenwerk en onderwijs. Hiertoe worden twee plannen ontwikkeld om het thema homoseksualiteit te borgen. Het ene plan is gericht op borging binnen het onderwijs (sociaalagogische opleidingen) in Amsterdam en het andere betreft het actieplan voor borging binnen het jongerenwerk. Om ervoor te zorgen dat het thema homoseksualiteit binnen de opleidingen geborgd wordt, is onder leiding van Youth Spot een werkgroep gevormd met docenten en curriculummanagers van de sociaal agogische opleidingen (TP, SPH, MWD, SJD en CMV). De bedoeling van deze werkgroep was om samen met onderwijsmedewerkers een actieplan op te stellen om het thema homoseksualiteit binnen het onderwijs op de agenda te zetten en te houden en om bruikbare bestanddelen van de dialoogmethode als vast component in te bedden in het Mbo en Hbo zodat studenten van sociaal agogische beroepen binnen hun beroepsopleiding kennismaken en vaardigheden ontwikkelen om te werken met het thema seksuele diversiteit.